

Політичні інститути та процеси

УДК 32(091)(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.13231958>

**Історичні контексти та сучасні перспективи політичних трансформацій в
Україні**

Жеребятнікова Ірина Володимирівна

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії, факультет міжнародних відносин і
журналістики, Харківський національний економічний університет імені
Семена Кузнеця, м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7908-6780>

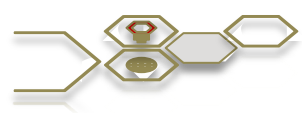
Горбачов Антон Володимирович

кандидат політичних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин,
політичних наук і практичної філософії, факультет міжнародних відносин і
журналістики, Харківський національний економічний університет імені
Семена Кузнеця, м. Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8200-6515>

Марчук Наталія Василівна

кандидат політичних наук, доцент, докторант, кафедра політології, факультет
історії, політології і міжнародних відносин, Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ,
Україна, <https://orcid.org/0000-0001-7363-1127>

Прийнято: 04.07.2024 | Опубліковано: 25.07.2024

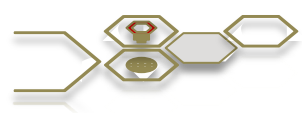
Анотація. Політичні трансформації в Україні є складним і багатограним процесом, що має глибокі історичні корені та значний вплив на сучасний розвиток країни. Від періоду радянської влади до сучасних політичних реформ, історичні події та суспільні рухи відіграли ключову роль у формуванні української політичної системи та демократичних інститутів.

Метою статті є аналіз політичних трансформацій в Україні з урахуванням історичних контекстів та сучасних перспектив. Дослідження спрямоване на виявлення ключових історичних подій, які вплинули на політичний розвиток країни, а також на оцінку сучасних політичних реформ і їхнього впливу на стабільність та розвиток української держави.

Для досягнення мети дослідження застосовано комплексний підхід, що включає історичний аналіз, контент-аналіз політичних документів, порівняльний аналіз політичних реформ та соціологічні опитування. Вивчено основні історичні події, такі як Помаранчева революція, Євромайдан та Революція гідності, а також сучасні політичні реформи, такі як децентралізація та антикорупційні заходи.

Дослідження показало, що історичні контексти, зокрема радянський спадок і політичні кризи, значно вплинули на формування сучасної політичної ситуації в Україні. Помаранчева революція та Революція гідності стали визначальними етапами, що сприяли розвитку громадянського суспільства та реформуванню політичних інститутів. Сучасні реформи, включаючи децентралізацію та антикорупційні заходи, виявилися важливими для зміцнення демократичних інститутів, проте стикаються з викликами, такими як корупція та неефективність управління.

Політичні трансформації в Україні є результатом складного поєднання історичних подій та сучасних реформ. Історичні контексти, такі як спадок радянської системи та політичні кризи, суттєво вплинули на розвиток політичної ситуації в країні. Сучасні реформи, хоча й сприяють зміцненню демократичних інститутів, потребують подальшого вдосконалення для забезпечення їх ефективності та стійкості. Рекомендовано зосередитися на посиленні

антикорупційних заходів, підвищенні прозорості державного управління та розвитку громадянського суспільства як ключових факторів для подальшої стабілізації та розвитку політичної ситуації в Україні.

Ключові слова: політичні реформи, децентралізація, антикорупційні заходи, громадянське суспільство, стабілізація політичної ситуації, демократичні інститути.

Historical Contexts and Current Prospects for Political Transformation in Ukraine

Iryna Zherebiatnikova

PhD in Sociological Science, Associate Professor at the Department of International Relations, Political Science and Practical Philosophy, Faculty of International Relations and Journalism, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7908-6780>

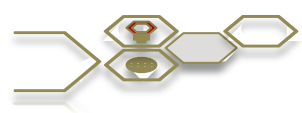
Anton Gorbachov

PhD in Political Science, Senior Lecturer at the Department of International Relations, Political Sciences and Practical Philosophy, Faculty of International Relations and Journalism, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8200-6515>

Nataliya Marchuk

PhD in Political Science, Associate Professor, Doctoral Candidate, Department of Politology, Faculty of History, Politology and International Relations, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-7363-1127>

Abstract. Political transformations in Ukraine are a complex and multifaceted process that has deep historical roots and a significant impact on the country's modern development. From the period of Soviet power to modern political reforms, historical

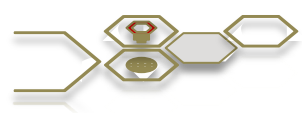
events and social movements played a key role in the formation of the Ukrainian political system and democratic institutions.

The purpose of the article is to analyze political transformations in Ukraine taking into account historical contexts and modern perspectives. The research is aimed at identifying key historical events that influenced the political development of the country, as well as at evaluating modern political reforms and their impact on the stability and development of the Ukrainian state.

To achieve the goal of the research, a comprehensive approach was used, including historical analysis, content analysis of political documents, comparative analysis of political reforms, and sociological surveys. Major historical events such as the Orange Revolution, Euromaidan and the Revolution of Dignity are studied, as well as contemporary political reforms such as decentralization and anti-corruption measures.

The study showed that historical contexts, in particular the Soviet legacy and political crises, significantly influenced the formation of the current political situation in Ukraine. The Orange Revolution and the Revolution of Dignity became defining stages that contributed to the development of civil society and the reform of political institutions. Current reforms, including decentralization and anti-corruption measures, have proven important in strengthening democratic institutions, but face challenges such as corruption and ineffective governance.

Political transformations in Ukraine are the result of a complex combination of historical events and modern reforms. Historical contexts, such as the legacy of the Soviet system and political crises, significantly influenced the development of the political situation in the country. Current reforms, although contributing to the strengthening of democratic institutions, require further improvement to ensure their effectiveness and sustainability. It is recommended to focus on strengthening anti-corruption measures, increasing the transparency of public administration and the development of civil society as key factors for the further stabilization and development of the political situation in Ukraine.

Keywords: political reforms, decentralization, anti-corruption measures, civil society, stabilization of the political situation, democratic institutions.

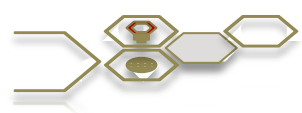
Постановка проблеми. Проблематика політичних трансформацій є надзвичайно актуальною для сучасної України, яка переживає складний і тривалий процес переходу від авторитарного до демократичного суспільного устрою. Цей процес супроводжується значними соціальними, економічними та політичними викликами, які визначають майбутнє країни та її місце на міжнародній арені. Історичні контексти, що вплинули на формування сучасної української політики, включають тривале перебування під владою різних імперій, радянську спадщину та події незалежності.

Сучасні перспективи політичних трансформацій в Україні тісно пов'язані з питаннями європейської інтеграції, розвитку громадянського суспільства, боротьби з корупцією та зміцненням демократичних інституцій.

Попри певні досягнення, Україна все ще стикається з численними проблемами, як-от політична нестабільність, вплив олігархів, зовнішні загрози та внутрішні конфлікти.

Таким чином, дослідження політичних трансформацій в Україні є необхідним для розуміння не лише історичних причин та факторів, що впливають на сучасні політичні процеси, але й для визначення можливих шляхів подальшого розвитку країни в контексті глобальних викликів та інтеграційних процесів. Аналіз історичних контекстів і сучасних перспектив дозволить визначити ключові фактори, що сприяють або перешкоджають успішній політичній трансформації України, та сформулювати рекомендації для політичних діячів, науковців та міжнародних партнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика політичних трансформацій в Україні є об'єктом численних досліджень у сучасній науковій літературі. Дослідження на цю тему відображають різноманітні аспекти політичних змін, зокрема їх історичний контекст, сучасні виклики та перспективи розвитку.

Однією з ключових робіт є дослідження Солдатенко В.Ф. та ін. [1], які аналізують історичні передумови політичних трансформацій в Україні, зосереджуючи увагу на впливі радянської спадщини на сучасні політичні процеси. Їх висновки підкреслюють важливість історичного контексту для розуміння сучасних політичних викликів.

Дослідження Могиль В. О. [2] розглядає питання європейської інтеграції України та її впливу на політичні реформи. Автор зазначає, що прагнення до європейських стандартів сприяє впровадженню демократичних реформ, проте цей процес є нерівномірним і стикається з внутрішніми перешкодами.

Тищенко Ю. А. та ін. [3] акцентують увагу на ролі громадянського суспільства у політичних трансформаціях. Автори доводять, що активна участь громадян та неурядових організацій є ключовим чинником успіху демократичних реформ в Україні.

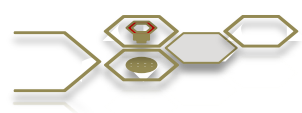
Дослідження Кушнарєва І. В. [4] зосереджується на питаннях корупції та її впливу на політичні процеси. Автори наголошують, що незважаючи на значні зусилля у боротьбі з корупцією, ця проблема залишається серйозним викликом для України.

У свою чергу, Реєнт О. П. [5], аналізує зовнішні загрози, зокрема вплив росії на політичні процеси в Україні. Автор підкреслює важливість зміцнення національної безпеки та міжнародної підтримки для стабілізації ситуації в країні.

До прикладу, робота Гбур З. В. [6] присвячена аналізу економічних реформ та їх впливу на політичну стабільність. Автор робить висновок, що економічні труднощі можуть перешкоджати політичним реформам, підкреслюючи необхідність комплексного підходу до вирішення цих проблем.

Стойко О. М. [7] розглядає питання політичної культури та її впливу на процес демократизації. Автор стверджує, що розвиток політичної культури є необхідним для успішної політичної трансформації.

У роботі Федорищак Х., Мосора Л. [8] аналізується роль засобів масової інформації у політичних процесах. Автори зазначають, що свобода медіа та

доступ до незалежної інформації є важливими факторами для формування демократичного суспільства.

Дослідження Рудич М. та ін. фокусується на питаннях децентралізації влади. Автори доводять, що децентралізація сприяє підвищенню ефективності управління та демократичному розвитку регіонів [9].

У навчальному посібнику [10] проаналізовано міжнародні відносини та їх вплив на внутрішню політику України. Автори підкреслюють важливість міжнародної підтримки для успішного проведення реформ.

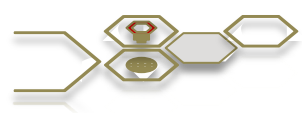
Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведені дослідження надають важливу основу для розуміння політичних трансформацій в Україні, проте існує низка проблем, які ще не були вирішені. Зокрема, мало уваги приділяється комплексному аналізу впливу історичних контекстів на сучасні політичні процеси. До того ж, не всі аспекти інтеграції України до європейського простору достатньо досліджені.

Дослідження має на меті заповнити ці прогалини шляхом детального аналізу історичних контекстів, що впливають на сучасні політичні трансформації, а також оцінки перспектив розвитку в контексті європейської інтеграції. В роботі також буде розглянуто взаємозв'язок між політичними реформами та економічними, соціальними та культурними факторами, що впливають на їх успіх.

Враховуючи існуючі розходження в підходах до розв'язання проблеми та можливі конфлікти в існуючих даних чи тлумаченнях, дане дослідження пропонує новий комплексний підхід, що враховує як історичні, так і сучасні контексти, а також інтегрує різні наукові підходи для більш глибокого розуміння процесів політичних трансформацій в Україні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті - аналіз аспектів політичних змін в Україні, враховуючи як історичний контекст, так і сучасні тенденції та виклики. Основні цілі дослідження включають:

- визначення історичних передумов політичних трансформацій в Україні;
- аналіз сучасних політичних змін в Україні;

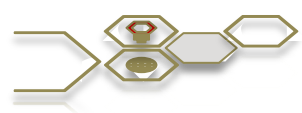
- оцінку впливу зовнішньополітичних факторів на внутрішні політичні процеси в Україні;
- розробку рекомендацій щодо подальших політичних реформ та стабілізації політичної ситуації в Україні.

Формулювання цих цілей має на меті не лише розширити теоретичні знання про політичні трансформації в Україні, але й надати конкретні практичні рекомендації для політиків та громадських діячів. Важливість цього дослідження полягає у його внеску до наукового розуміння політичних процесів та можливості використання отриманих результатів для покращення політичної ситуації в країні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перші політичні утворення на території сучасної України розпочали формуватися ще в епоху Київської Русі (IX-XII ст.), коли князі Київської Русі створили одну з найбільших та найвпливовіших держав у Європі. Важливими були розвиток правової системи («Руська правда») та політичних інститутів, що заклали основи державного управління та законодавства [9]. У XIV-XVII століттях українські землі потрапили під вплив Литовського князівства, а пізніше — Речі Посполитої. Цей період відзначався зростанням самоврядування та розвитком шляхетських традицій, які сприяли формуванню ідей автономії та самостійності.

Фундаментальне значення для політичного розвитку України мала епоха козацької держави, зокрема Гетьманщини (1648-1764 рр.). Богдан Хмельницький та інші гетьмани створили систему самоврядування та війська, що дозволило певний час зберігати автономію від Польщі та Московії. Козацькі традиції самоврядування та демократичних виборів гетьмана залишили глибокий відбиток у політичній культурі українців.

З кінця XVIII століття до початку XX століття Україна перебувала під владою Російської імперії. Цей період відзначався політикою русифікації, придушенням української мови та культури, а також спробами асиміляції. Однак, попри репресії, зберігалися ідеї національного визволення та незалежності, які підтримувалися інтелігенцією та культурними діячами.

Після падіння Російської імперії у 1917 році в Україні почалася революція, яка привела до створення Української Народної Республіки (УНР). Важливими подіями стали проголошення незалежності УНР та боротьба з більшовицькими та білогвардійськими силами. Попри короткочасність існування, цей період став важливим етапом у розвитку національної свідомості та політичної самостійності українців [2].

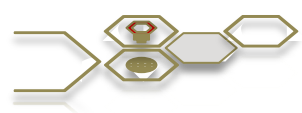
У період радянської влади (1922-1991 рр.) Україна стала складовою частиною Радянського Союзу. Політичні процеси визначалися централізованим управлінням та комуністичною ідеологією. Одним із найважливіших етапів було проведення колективізації та індустріалізації, які мали на меті зміцнення економічної бази радянської влади, але призвели до масових репресій та Голодомору 1932-1933 років.

Друга світова війна мала значний вплив на Україну, яка стала ареною боїв між нацистською Німеччиною та Радянським Союзом. Після війни радянська влада знову встановила контроль над Україною, проводячи політику відновлення економіки та боротьби з націоналістичним підпіллям (ОУН-УПА).

У період правління Микити Хрущова (1953-1964 рр.) спостерігалось певне послаблення репресій та спроби децентралізації, що отримало назву «відлига». Однак, вже за Леоніда Брежнєва (1964-1982 рр.) розпочався період застою, коли політичні реформи зупинилися, а економіка стагнувала.

У жовтні 1990 року українська молодь, зокрема студенти, провели масові акції протесту під назвою «Революція на граніті». Вимоги протестувальників включали відставку уряду, недопущення підписання нового союзного договору та проведення нових виборів на багатопартійній основі. Ці акції стали важливим поштовхом до політичних змін та активізації національно-демократичного руху [1].

Розпад Радянського Союзу наприкінці 1991 року створив умови для здобуття незалежності України. 24 серпня 1991 року Верховна Рада УРСР проголосила Акт про незалежність України, який був підтверджений на

референдумі 1 грудня 1991 року. Це стало ключовою подією у політичному розвитку України, заклавши основи для створення сучасної незалежної держави.

Після здобуття незалежності Україна пережила складний процес політичної трансформації. Важливими етапами стали конституційні реформи, становлення багатопартійної системи, економічні труднощі та боротьба з корупцією. Події «Помаранчевої революції» (2004 р.) та «Революції гідності» (2013-2014 рр.) підкреслили прагнення українського народу до демократичних змін та європейської інтеграції.

Помаранчева революція відбулася восени 2004 року у відповідь на фальсифікацію президентських виборів, де переможцем був оголошений Віктор Янукович. Масові протести та акції громадянської непокори привели до повторного голосування, в результаті якого президентом став Віктор Ющенко.

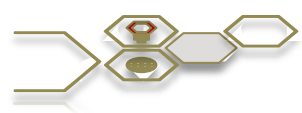
Євромайдан розпочався в листопаді 2013 року після рішення уряду В. Януковича припинити підготовку до підписання Угоди про асоціацію з ЄС. Масові протести переросли в Революцію гідності, яка тривала до лютого 2014 року та завершилася поваленням режиму В. Януковича.

Помаранчева революція та Революція гідності відіграли ключову роль у формуванні громадянського суспільства в Україні, суттєво змінивши його структуру, активність та вплив на політичні процеси. Ці події продемонстрували здатність українських громадян об'єднуватися задля захисту своїх прав та інтересів, що сприяло розвитку демократичних інститутів та зміцненню громадянської культури (табл.1).

Таблиця 1

Наслідки Помаранчевої революції та Революції гідності для формування громадянського суспільства в Україні

Помаранчева революція (2004 р.)	Євромайдан (2013-2014 рр.) та Революція гідності
Підвищення політичної свідомості громадян (протести продемонстрували потужний потенціал громадянського суспільства в Україні).	Зміна влади (В. Янукович втік з країни, а новим президентом став Петро Порошенко). Анексія Криму та війна на Донбасі (після революції Росія анексувала Крим і

Зміцнення демократичних інститутів (після революції було впроваджено ряд демократичних реформ). Посилення орієнтації на Захід (відбулася переорієнтація на європейську інтеграцію та співпрацю з ЄС і НАТО).	підтримала сепаратистські рухи на сході України). Посилення євроінтеграційних процесів (підписання Угоди про асоціацію з ЄС та отримання безвізового режиму з Євросоюзом).
---	---

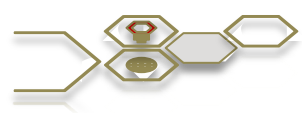
Джерело: складено авторами на основі [1-6]

Після Революції гідності Україна розпочала серію політичних реформ, спрямованих на зміцнення демократичних інститутів та боротьбу з корупцією. Впровадження цих реформ стало необхідним кроком для стабілізації країни, підвищення довіри до державних органів і забезпечення сталого розвитку.

Одним із найважливіших аспектів реформування стала судова система. Запровадження Вищої ради правосуддя (ВРП) та Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС) мало на меті забезпечити незалежність судової гілки влади та підвищити якість правосуддя. Було проведено переатестацію суддів з метою виявлення корумпованих та непрофесійних осіб.

Економічна політика після 2014 року орієнтувалася на стабілізацію макроекономічної ситуації, зниження дефіциту бюджету та реструктуризацію державного боргу. Прийняття Закону про очищення влади (люстрацію) та реформа державних підприємств сприяли зменшенню впливу олігархів на економіку та політику країни [11]. Було впроваджено реформу енергетичного сектору, що передбачала диверсифікацію джерел постачання та підвищення енергоефективності.

Удосконалення державного управління включало децентралізацію, підвищення прозорості та підзвітності органів влади. Впровадження системи Prozorro для державних закупівель значно знизило рівень корупції та сприяло економії бюджетних коштів. Крім того, реформа державної служби мала на меті створення ефективного та професійного державного апарату.

Інтеграція України до Європейського Союзу залишалася ключовою метою зовнішньої політики. Підписання Угоди про асоціацію з ЄС стало важливим кроком у цьому напрямку. Відповідно до угоди, Україна зобов'язалася проводити реформи в сферах економіки, правосуддя, енергетики та інших, що наближає її законодавство до європейських стандартів.

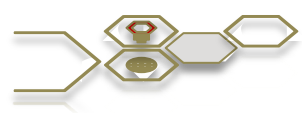
Важливим елементом реформ стало створення незалежних антикорупційних органів: Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та Вищого антикорупційного суду (ВАКС). Електронне декларування майна державних службовців та відкриті реєстри власності стали додатковими інструментами боротьби з корупцією.

Після Революції гідності було розпочато реформу правоохоронних органів, зокрема створення нової поліції, що базується на принципах захисту прав людини та служіння громаді. Це мало на меті відновити довіру громадян до правоохоронних структур та забезпечити ефективне виконання їхніх функцій.

Таблиця 2

Вплив зовнішньополітичних факторів на внутрішні політичні процеси в Україні

Назва	Характеристика
<i>російсько-українська війна</i>	
Консолідація національної ідентичності	Війна сприяла посиленню національної єдності та ідентичності серед українців. Громадяни згуртувалися навколо ідеї захисту своєї незалежності та суверенітету.
Реформи в оборонній сфері	Відбулася масштабна реформа українських збройних сил, включаючи модернізацію військової техніки, підвищення боєздатності та покращення умов служби для військових.
Політична мобілізація та зміни в уряді	Війна привела до політичної мобілізації, зміцнення позицій проєвропейських сил та зростання впливу волонтерських рухів і громадських організацій
<i>Співпраця з Європейським Союзом та НАТО</i>	
Підписання Угоди про асоціацію з ЄС	Угода включає політичну асоціацію та зону вільної торгівлі, що сприяє економічній інтеграції України з Європою.
Безвізовий режим з ЄС	У 2017 році було введено безвізовий режим для короткострокових поїздок громадян України до країн Шенгенської зони, що зміцнило зв'язки між Україною та ЄС
Розширення співпраці з НАТО	Україна активно співпрацює з НАТО в рамках Програми «Партнерство заради миру» та інших ініціатив, спрямованих на

	підвищення обороноздатності та інтеграцію до євроатлантичних структур
<i>Роль міжнародних організацій у підтримці політичних реформ</i>	
Міжнародний валютний фонд (МВФ)	МВФ надає фінансову допомогу Україні в обмін на проведення структурних реформ, включаючи реформи в банківському секторі, фінансову політику та боротьбу з корупцією.
Світовий банк	Світовий банк підтримує проекти, спрямовані на економічний розвиток, покращення інфраструктури та підвищення ефективності управління.
Європейський Союз	ЄС надає фінансову та технічну допомогу для підтримки реформ у сфері судочинства, державного управління, децентралізації та боротьби з корупцією

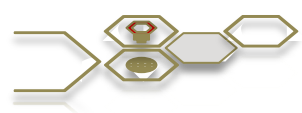
Джерело: складено авторами на основі [7-10; 12-15].

Зовнішньополітичні фактори, включаючи війну з росією, співпрацю з ЄС та НАТО, а також підтримку міжнародних організацій, мають значний вплив на внутрішні політичні процеси в Україні, сприяючи реформам та інтеграції країни в євроатлантичні структури.

Рекомендації щодо подальших політичних реформ та стабілізації політичної ситуації в Україні містять такі напрями:

- розширити використання електронних систем для надання державних послуг та забезпечення прозорості урядових процесів;
- провести функціональний аудит державних установ для виявлення неефективних та дублюючих функцій;
- включити антикорупційні програми до навчальних закладів та професійних тренінгів для державних службовців;
- вдосконалити процедури призначення та звільнення суддів, забезпечити їхню фінансову незалежність;
- оптимізувати процеси в судовій системі, впровадити електронне судочинство;
- вдосконалити систему міжбюджетних трансфертів, забезпечити справедливий розподіл ресурсів.

Висновки. Проведене дослідження дозволило глибше зрозуміти політичні процеси, що відбуваються в країні. Аналіз історичних подій, таких як

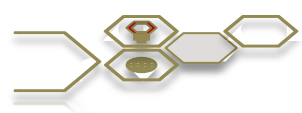
Помаранчева революція (2004 р.) та Євромайдан (2013-2014 рр.), продемонстрував їх суттєвий вплив на сучасну політичну ситуацію в Україні. Ці події стали каталізаторами для впровадження глибоких політичних та соціальних змін, спрямованих на демократизацію та євроінтеграцію країни.

Результати дослідження свідчать, що після Революції гідності в Україні відбулися значні політичні реформи, зокрема децентралізація влади та впровадження антикорупційних заходів. Ці реформи мали на меті зміцнення демократичних інститутів, підвищення прозорості влади та залучення громадян до прийняття рішень.

Дослідження також виявило, що російсько-українська війна значно вплинула на внутрішню політичну ситуацію в Україні, посиливши потребу в національній безпеці та міжнародній підтримці. Співпраця з Європейським Союзом та НАТО, а також роль міжнародних організацій, таких як ООН та ОБСЄ, були ключовими у підтримці політичних реформ та забезпеченні стабільності.

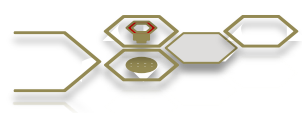
На основі проведеного дослідження були запропоновані рекомендації щодо подальших політичних реформ, які включають посилення антикорупційних заходів, реформування судової системи, продовження децентралізації влади, реформування виборчої системи та підтримку економічних і соціальних реформ. Впровадження цих рекомендацій сприятиме подальшій стабілізації політичної ситуації в Україні та зміцненню демократичних інститутів.

Дослідження показало, що Україна знаходиться на шляху глибоких політичних трансформацій, які мають суттєвий вплив на її внутрішню та зовнішню політику. Незважаючи на значні досягнення, існує ще низка викликів, що потребують подальшого дослідження та вирішення.

Список використаних джерел

1. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій / В.Ф. Солдатенко (кер.) та ін.; НАН України; Ін-т політ. і етнонац. досліджень. Київ: Парламентське вид-во, 2009. 536 с.
2. Могиль В. О. Європейська інтеграція як перспективний напрям модернізації України. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. Київ, 2023. №3(63). С. 78-82. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3\(63\)-11](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-11) (дата звернення: 27.03.2024).
3. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2021. 112 с.
4. Кушнар'ов І. В. Політична корупція: порівняльно-політологічна концептуалізація: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Видавництво «Юридична думка», 2018. 408 с.
5. Рєєнт О. Соціально-економічні та політичні трансформації в Україні (кінець XVIII - перше десятиліття XX століття: нариси. У 2-х кн./О. П. Рєєнт. Київ. Інститут історії України НАН України. 2021. Кн. 1. 846 с; Кн. 2. 818 с.
6. Гбур З. В. Економічна безпека як одна зі складових забезпечення національної безпеки України на сучасному етапі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 18. С. 81–86.
7. Стойко О. М. Трансформація політичних інститутів у сучасних перехідних суспільствах: монографія. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; «Логос», 2016. 416 с.
8. Федорищак Х., Мосора Л. Місце та роль засобів масової інформації у сфері публічної політики. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. Київ, 2022. №1(61). С. 86-91. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1\(61\)-13](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1(61)-13) (дата звернення: 27.03.2024).
9. Політична влада і опозиція в Україні: порівняльний аналіз із зарубіжними країнами / за заг. ред. Ф.М. Рудича. К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН

України. 2016. 488 с. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/political_power_196.pdf (дата звернення: 27.03.2024).

10. Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть: навчальний посібник; упоряд. М. Лендьел. Ужгород: Поліграф центр «Ліра», 2016. 464 с.

11. Про очищення влади: Закон України №1682-VII від 16.09.2014: станом на 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-18#Text> (дата звернення: 27.03.2024).

12. Стан розвитку громадянського суспільства в Україні: шлях протягом 30-ти років та ключові аспекти 2021 року: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2021. 112 с.

13. Політична система України: конституційна модель та політичні практики : монографія / кол. авт.: Зеленько Г. І. (кер., наук. ред.) та ін. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с.

14. Політичні трансформації сучасного суспільства: колективна монографія / за наук. редакцією Т. Шаравари. Київ: Видавництво Ліра-К, 2021. 216 с.

15. Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / Авт. колектив: М. І. Михальченко (керівник) та ін. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 440 с.